

Stintevja

– en dam i Fet kommune
Akershus 2008

Stintevja fra Rovenveien.

Blodrød høstlibelle.

Eggklase av spissnutefrosk.

Kjell Sandaas

Forord

Her kan kommunen skrive inn hva de måtte ønske....

Innhold

Innledning

Områdebeskrivelse

Metoder og materiale

Resultater og diskusjon

Konklusjoner og anbefalinger

Litteratur

Vedlegg

Innledning

Rapporten er bestilt av Naturvernforbundet i Fet ved Liv Grøtvedt. Jeg takker for et interessant oppdrag. Hensikten med kartleggingsarbeidet er at kunnskapen skal brukes i arealforvaltningen innen kommunen, og at kommunens innbyggere skal få kjennskap til Fets rike og spennende natur. I tillegg øker vi den totale kunnskapen om artenes forekomst i Norge. Alle undersøkte amfibielokaliteter blir kartfestet og finnes samlet i en database hos fylkesmannen og i berørte kommuner.

Hva er amfibier?

Amfibier er virveldyr, dvs. at de har et indre beinskjellett som bærer dyrets kropp. De har levd på jorda i mer enn 50 millioner år og har endret seg lite til i dag. I Norge har vi seks arter av dem. Amfibiene lever livet sitt både i vann og på land. Parring, gyting og første del av oppveksten, frem til de kryper på land, må skje i vann. Store deler av livet lever de på land, og de går i vinterdvale.

Tabell 1. Amfibier (AMPHIBIA) i Norge og deres fredningsstatus*

Art	Kritisk truet	Sårbar	Nær truet
Stor salamander <i>Triturus cristatus</i>		x	
Liten salamander <i>Triturus vulgaris</i>			x
Spissnutefrosk <i>Rana arvalis</i>			x
Buttsnutefrosk <i>Rana temporaria</i>			
Damfrosk <i>Rana lessonae</i> (Finnes bare noe få steder ved Arendal)	x		
Padde <i>Bufo bufo</i>			

* Artdatabanken 2006.

Artdatabanken i Trondheim har nå fått ansvar for å holde oppdatert oversikt over status for truethet hos planter og dyr i Norge. En ny og mer findelt kategorisering ble innført i 2006. Tabellen ovenfor viser status for norske amfibier pr 2006. Alle norske amfibier er fredet etter lov om viltet av 29. mai 1981. 4 norske amfibearter (stor salamander, liten salamander, spissnutet frosk og damfrosk) står på den internasjonale naturvernunionens (IUCN) Røde liste over truede arter og er fredet etter Bern-konvensjonens liste II som legger vekt på å verne om truede arter i alle land som er tilsluttet Europarådet. Medlemslandene forplikter seg til å frede artene og til å sikre deres leveområder.

Amfibier i Norge er generelt mangelfullt kartlagt. Først nå begynner vi å få et bilde av situasjonen. Innen Fet kommune finnes 5 av de 6 amfibiartene som i dag forekommer naturlig i Norge. I 2006 ferdigstilte Direktoratet for naturforvaltning (DN) handlingsplaner for bl.a. damfrosk (DN rapport 2006-2) og stor salamander.

Trusler

Amfibiene er i global sammenheng blant de mest vanskeligstilte av alle virveldyrene (STUART ET AL 2004). Tap av leveområder, miljøgifter og innføring av fremmede arter, herunder utsetting av fisk, er blant de største truslene mot amfibiene i dag (KÅLÅS M.FL. 2006). Nedbygging, gjenfylling av dammer og gjengroing medfører ødeleggelse av leveområder og ynglebiotoper. I tillegg fører ofte nedbygging til tap eller sterkt reduserte områder for overvintring i dammens nærhet, samt farefulle kryssinger av veier som kan medføre økt dødelighet.

Hvor og hvordan lever amfibiene?

Dammen er navet i amfibiens livshjul, om jeg kan si det slik. Det er der det foregår, det viktigste: Reproduksjonen, det å føre artene videre.

I tillegg finnes det hundrevis av grøfter, bekker, myrhøl og småpytter av mange slag der buttsnutefrosken (den vanlige frosken) og stundom liten salamander gyter med større eller mindre hell. Bare spør ungene i nabolaget. Men ofte tørker det hele inn når varmen kommer, og bare noen få amfibiabarn overlever. Men slik er livet i naturen. Det svinger opp og ned. Da en rundkjøring ble bygget ble en fin dam fylt igjen. Våren etter krøp dyrene mot dammen som vanlig i kalde aprilnetter. Men den var ikke der. Det de fant var et digert hjulspor i leira, ca 1,5 meter langt og en halv meter bredt. Og her, i det grågrumsete leirvannet, fant jeg spissnutefrosk, buttsnutefrosk og liten salamander. Og 10-15 klaser med froskeegg. Her rullet liver videre. Men hvor lenge varer et hjulspor?

**Figur 1. Et paddepar, hannen klamrer seg fast til hunnens rygg, som krysser en riksvei med livet som innsats. Svært mange amfibier dør på veiene hver vår.
Foto Kjell Sandaas, april 2006.**

Amfibiene lever sitt liv både i vann og på land; de har en vannfase (reproduksjon) og en landfase (jakt, trekk og overvintring). Kun reproduksjonen skjer utelukkende i vannfasen. For at en bestand skal overleve på sikt må alle behov være tilfredsstillt i tilstrekkelig grad.

I landfasen beveger dyrene seg langs trekkveier til og fra overvintringsområder og ”dammen”. Etter at de har forlatt yngledammen søker amfibiene mot områder som gir tilgang til næring og dagskjul. Fuktige og soleksponerte områder antas å være foretrukket, for eksempel fuktige drag, bekker og åpne områder. Amfibier er nattaktive dyr og skjuler seg på dagtid. Ved spesielt fuktig vær kan de myldre frem, og tusenvis kjøres over og dør på veiene.

Overvintringssteder må være frostfrie. Hulrom under steiner, i steinurer, under trestammer, i grunnmur og fjellsprekker, kjellere i hus, drenerør under bakken og sikkert en lang rekke andre liknede steder er aktuelle som overvintringsplasser. Flere dyr overvintrer ofte sammen.

Padder kan bevege seg flere kilometer fra gyteplassen og stor salamander opp til 1 km. Dyr på trekk 100-300 m fra yngledammen er (til i april – fra i september) helt vanlig, og kollektive overvintringsbol for mange dyr av flere arter er funnet ca 80 – 100 m fra dammene. Teoretisk kan man da tenke seg et leveområde som i sirkel, der gytelokaliteten er sentrum, har en radius på inntil 1 km. Dette gjelder for den store salamanderen, den lille har sannsynligvis mindre krav til størrelse på leveområdet. Hvor stort et tilstrekkelig leveområde rundt en dam bør være vet vi ikke nok om, og det vil variere fra sted til sted. En sirkel med radius på 200-300 m kan være et utgangspunkt.

Områdebeskrivelse

Området dekkes av Kartverktets serie M711 (1:50.000) kartblad Fet 1914 I, koordinater er N 6645485/Ø 32621720 (7 m). Langs med RV 172 (Rovenveien) ligger en større dam (evje) klemt mellom veien og dyrkamark/skog. I følge Bente Arnesen og Liv Grøtvedt heter denne dammen Stintevja. Langs sydsiden av dammen går Hvalveien. Parallelt med RV 172, på motsatte side av dammen, løper jernbanen (Kongsvinger banen) med stasjonen Svingen. Nedstrøms jernbanen (vest for denne) kommer det inn en større evje fra Glomma. Dammen oppstrøms har drenert ut i evja, men i dag ligger både RV 172 og jernbanen i mellom. Utfyllinger i forbindelse med vei og jernbane er sannsynlige årsak til at dammen har oppstått ved at den innerste delen av Stintevja ble avsnørt fra Glomma. Det er åpen forbindelse for fisk mellom Glomma og Stintevja gjennom en kulvert og vannstanden i evja bestemmes av vannstanden i Glomma utenfor.

Både dammen og evja utenfor er naturlig gode lokaliteter for amfibier og begge kan være ynglelokaliteter. Imidlertid er begge lokalitetene nokså gjengrodd. Dammen oppstrøms veien mottar fosforholdig avrenning fra dyrka mark. Evja oversvømmes årlig av Glomma (som den får vannet sitt fra) og blir stadig grunnere fordi Glomma legger igjen fensedimenter som transporteres med ellevannet. Liv Grøtvedt opplyser at hun som barn lærte å svømme i evja. Evja mottar avrenning fra vei og jernbane. En del skrot er deponert langs bredden mot jernbanen.

Daglig observeres overkjørte amfibier (Liv Grøtvedt pers. medd.), sannsynligvis padder, på RV 172 (Rovenveien) i april måned (amfibienes migrasjonsperiode fra overvintringslokaliteter til ynglelokaliteten). Naturbasen (Direktoratet for naturforvaltning) inneholder ingen opplysninger om lokalitetene. Rapporten Amfibier i Fet kommune (GJERDE 2002) omhandler bare froskeartene og padde, salamanderartene er utelatt (rapportens tittel er misvisende på dette punktet). Rapportens kartvedlegg er utydelig, men det ser ut til at spissnutefrosk ble registrert i Stintevja. Fet kommune, ved Ottar Slagtern, viser til naturbasen og rapporten og har ikke tilleggsopplysninger.

Metoder og materiale

Evja er besøkt tre ganger (høst, vår og sommer) 03.11.2007, 26.04.2008 og 24.08.2008 på dagtid. Undersøkelse av livet i vannet er gjort ved hjelp av langskaftet håv med finmasket nett (0,5-5,0 mm). Det meste av dammenes dyreliv kan fanges på denne måten: Ryggsvømmere, buksvømmere, vårfluer, vannkalver,

øystikkere, igler, småmuslinger, snegler, fisk og mange flere. En del av dette mangfoldet er bestemt til art. Spesiell vekt er lagt på arter som er truet eller det vi kaller ”indikator-arter”. En indikator forteller oss noe mer, utover seg selv, og gjerne om tilstanden i nærmiljøet, for eksempel dammen den finnes i. Gode beskrivelser av bestemmelseskarakterer for amfibiartene og feltmetodikk finnes i DOLMEN (1993) og FOG M.FL. (1997)

Resultater og diskusjon

Under feltarbeidet 26.04.08 ble mange buttsnutefrosk og spissnutefrosk registrert syngende i den tette siv-vegetasjonen innerst øst i evja. Mellom 20 og 25 eggklaser av spissnutefrosk og ca 10 hanner (jf figur 2) ble registret langs land på nordsiden av evja. Fisk ble observert, trolig gjedde (som gyter i slike områder).

Tabell 2. Feltarbeid og funn av viktige arter.

Dato feltarbeid	Observasjonsforhold	Vanntemp	Funn
03.11.2007	Gode		
26.04.2008	Gode	+ 14,2° C	Spissnutefrosk og buttsnutefrosk
24.08.2008	Gode		Blodrød høstlibelle og storandemat

Under feltarbeid 24.08.08 var det stor aktivitet av øyestikkere som svermet over store deler av evja, spesielt de innerste, vegetasjonsdekte delene. Blodrød høstlibelle ble observert i betydelig antall, bla. under parring (se foto 3). Evja var nesten helt gjengrodd og vannvegetasjon dekket ca 95 % av overflaten (jf figur 4). Dominerende art var tjønnaks *Potamogeton* og storandemat *Spirodela polyrrhiza* (røddlistet inntil siste revisjon i 2006). Det var betydelig mer fisk inne i evja nå enn ved forrige besøk i april. Dyreliv fanget med håven inne i evja besto av store arter (de små er borte) og dette indikerer et hardt beitepress fra fisk.

Figur 2. Spissnutefrosk fra Stintevja 26.04.2008.

Både spissnutefrosk og blodrød høstlibelle er røddlistet i siste utgave av Norsk Røddliste (2006), henholdsvis i røddlistekategoriene nær truet (NT) og truet (EN). Flytebladsplanten stor andemat var røddlistet inntil siste revisjon av røddlista, men er nå funnet på så mange lokaliteter innen sitt utbredelsesområde at den er tatt ut av røddlista – en gledelig utvikling.

Figur 3. Blodrøde høstlibeller i parring 24.08.2008.

Gangsykkelveien som blir anlagt langs dammen, vil neppe ødelegge de grunnleggende trekk ved dammen som gjør at spissnutefrosken og den blodrøde høstlibellen har betydelige bestander her. Evja er imidlertid utsatt for press fra mange hold og summen av påvirkningsfaktorer over tid kan ha utilsiktede og uønskede konsekvenser for livet i og rundt dammen. Negative faktorer er avrenning fra dyrka mark som i dag er i ferd med fysisk å fylle opp de innerste delene av evja, som tilfører næringsalter, som øker gjengroingshastigheten og som kan bidra til uønsket algeoppblomstring. Veisystemene og bebyggelsen rundt vil også ha en negativ påvirkning gjennom avrenning til dammen. Her peker bilverkstedet på nordbredden seg ut som en mulig kilde til forurensning. Imidlertid vil sannsynligvis vannkvaliteten i hovedsak bestemmes av Glommas vannmasser som trenger inn slik at fortykning og utskifting av vann kan virke positivt på vannkvaliteten generelt inne i evja.

Figur 1. Evjas grunne deler er i ferd med å gro helt igjen og dominerende art er tjønnaks.

Fisk fra Glomma har god adkomst til evja gjennom kulverten under jernbanen og riksveien. Ulike fiskerater beiter på forskjellige næringsdyr, og dette gjør at store deler av evja vil ha et fattigere dyreliv enn om fisk ikke kommer inn fra Glomma. Imidlertid er den østligste delen av evja så grunn og gjengrodd at fisken her ikke kommer til overalt. På denne måten får damdyrene refugier som holder bestandene oppe.

Oppsummering og konklusjoner

Hensynet til amfibiene ble tydelig da en planlagt gang/sykkelvei på oppstrømside (øst) av RV 172 skulle bygges. Befaring ble avtalt med Liv Grøtvedt og gjennomført 03.11.07 med tanke på en amfibieundergang. En amfibieundergang måtte graves under både RV 172 og Kongsvinger banen, og løsningen virker urealistisk. Gang/sykkelen må føres forbi dammen, og dette kan løses ved utfylling i nødvendig bredde eller en type brokonstruksjon. En utfylling som tar av dammens areal, kan kompenseres for ved en utvidelse av dammens areal på motsatt side. Dammen trenger uansett en mudring for å ta unna masser som akkumuleres gjennom avrenning fra dyrka mark og en generell gjengroing som skyldes mangel på bruk (aktiv bruk som vannings dam kan være ensbetydende med positiv skjøtsel).

Faktagrunnlaget var for dårlig og kartleggingen av amfibiens aktivitet i området ble gjennomført våren (mars-april) 2008 for å fremskaffe et beslutningsgrunnlag.

Figur 5. 03.11.2007 - avrenning fra bilverkstedet kan være en trussel mot dammen.

Det viktigste tiltaket er informasjon. Tiltak som foreslås er at denne og andre rapporter som er laget legges ut på kommunens nettside for allment innsyn. Allmennhetens interesse for lokal natur er stor når informasjonen bare finnes og er tilgjengelig. En interessert og opplyst befolkning er et godt grunnlag for å ta vare på naturen rundt oss.

Gode rutiner for informasjon internt i egen forvaltning og eksternt mot grunneiere og eiendomsforvaltere må etableres. Dialog med grunneiere er viktig. Kommunen/fylkesmannen må være i stand til å bidra med oppfølging som befaringer, konkret og praktisk rådgivning, samt økonomisk støtte dersom det finnes muligheter.

Kommunestyret bør behandle rapporten og dens innhold. Kommunen må gjerne gå foran med det gode eksempel og opprette lokale naturreservater (reguleringsformål: spesialområde naturvern) på egen grunn. Her bør det være rom for å vinne erfaring omkring tilrettelegging, skjøtsel og i det hele tatt en positiv bruk av natur. Det ligger et stort pedagogisk potensiale i å utvikle området rundt Stintevja med tema "livet i og rundt dammen".

Litteratur

- Direktoratet for naturforvaltning. 2008. Handlingsplan for stor salamander *Triturus cristatus*. Rapport 2008-1.
- Dolmen, D. 1993. Feltherpetologisk guide. Universitetet i Trondheim, Vitenskapsmuseet.
- Fog, K., Schmedes, A. og Rosenørn de Lasson, D. 1997. Nordens padder og krypdyr. ISBN 87-12-02982-3.
- Gjerde, Leif. 2002. Amfibier i Fet kommune. Rapport til Fet kommune.
- Kålås, J.A., Viken, Å. og Bakken, T. (red.) 2006. Norsk Rødliste 2006 – Norwegian Red List. Artdatabanken, Norway.

Vedlegg

Blodrød høstlibelle *Sympetrum sanguineum*

Opplysninger **Reproduserende art** om arten

Vitenskapelig navn: *Sympetrum sanguineum*

Norsk navn: Blodrød høstlibelle

Autor: (Müller, 1764)

Artsgruppe: Døgnfluer, øyenstikkere, steinfluer og vårfluer

Hovednaturtyper: Ferskvann

Grov inndeling av

påvirkningsfaktorer:

Arealpåvirkninger , Arealpåvirkninger i jordbrukslandskapet , Kjemisk påvirkning , Klimaendringer

Rødlistevurdering 2006

Kategori Rødlista 2006: EN

Kriterier Rødlista 2006 (IUCN): B1ab(iii)+2ab(iii)

Kriterier Rødlista 2006 (utvidet brukt i Norge): B1a(i)b(iii)+2a(i)b(iii)

Kriteriedokumentasjon: *Sympetrum sanguineum* har et lite utbredelses- og forekomstareal og et habitat (næringsrike dammer og sjøer) som er utsatt for menneskelig påvirkning. En må rekne med en bestandsdegang på > 10% de neste 10 år, som følge av damødeleggelser. Bestanden synes fragmentert med få lokaliteter.

Bestandsfakta brukt for rødlistevurderingene

Generasjonslengde: 1,0

Utbredelsesområde: 3094,0 km²

Forekomstareal: 240 km²

Faktainformasjon

Antatt andel av europeisk bestand: < 1 %

Antatt andel av global bestand: < 1 %

Nåværende bestand som antatt % av max. bestand etter 1900: Helt ukjent

Tilleggsinformasjon

Habitat: Dammer med tett, rik vegetasjon, mudderbunn, Eutrofe innsjøer, Høyt pH i vann (pH > 5,5), Beskyttet mot bølgeeksponering

Påvirkningsfaktorer: Mudring, dumping og utfyllinger i strandsonen, Vannstandsregulering, Gjennfylling av dammer, bekkelukking og tørrlegging, Eutrofiering (inkl. oksygenvinn), Forsuring, Endringer i lokale lysforhold, Arealreduksjon av leveområde (inkl. fragmentering), Gjengroing, Vannstandsfluktasjoner, Endring av elvebredder/strandlinjer, Uttørring, Nedslamming/sedimentering

Referanser:

Olsvik, H. & Dolmen, D. 1992. Distribution, habitat, and conservation status of threatened Odonata in Norway. Fauna norv. B. 39: 1-21

Referanse til personer:

Referanse til nettsted:

Spissnutefrosk *Rana arvalis*

Opplysninger om arten

Reproduserende art

Vitenskapelig navn: *Rana arvalis*

Norsk navn: Spissnutefrosk

Autor: Nilsson, 1842

Artsgruppe: Amfibier og reptiler

Hovednaturtyper: Ferskvann ,
Jordbrukslandskap , Skog , Våtmark/vannkant

Grov inndeling av påvirkningsfaktorer:

Arealpåvirkninger , Arealpåvirkninger i
jordbrukslandskapet , Kjemisk påvirkning ,
Klimaendringer

Rødlistevurdering 2006

Kategori Rødlista 2006: NT

Kriterier Rødlista 2006 (utvidet brukt i Norge): A2c+3c

Kriteriedokumentasjon: *Rana arvalis* er relativt vanlig i Østfold og Akershus og finnes også i sørlige Hedmark og rundt Oslofjorden til Skien. Noen få funn eksisterer fra Sørlandet. På grunn av forurening og gjenfylling av dammer (30% på 10 år i kulturlandskapet), har arten gått tilbake, og bestanden bør overvåkes.

Bestandsfakta brukt for rødlistevurderingene

Generasjonslengde: 6,0

Bestandstørrelse, fastsatt etter kjønn: 10000

Utbredelsesområde: 28246,0 km²

Forekomstareal: 5200,0 km²

Pågående populasjonsnedgang: 15-30% siste tre generasjoner, minimum 10 år

Faktainformasjon

Antatt andel av europeisk bestand: < 1 %

Antatt andel av global bestand: < 1 %

Nåværende bestand som antatt % av max. bestand etter 1900: 50 - 90 %

Oppføringer på internasjonale konvensjonslister: Bern2,

Tilleggsinformasjon

Habitat: Barskog, Lauvskog; Kulturlandskap med trær; Vannkant, stillestående vann,

Våtmark/sump; Dammer og tjern, Innsjøer, Beskyttet mot bølgeeksponering

Påvirkningsfaktorer: Drenering (grøfting), Mudring, dumping og utfyllinger i strandsonen, Vannstandsregulering, Gjenfylling av dammer, bekkelukking og tørrlegging, Gjødsling/utslipp av næringssalter og organiske næringsstoffer, Forsuring, Endringer i lokale lysforhold, Gjengroing, Endring av elvebredder/strandlinjer, Uttørring

Referanser:

Dolmen, D. & Strand, L.Å. 1997. Preliminært amfibieatlas. NTNU Vitenskapsmuseet Zoologisk

Notat. 1997-8: 1-62

Referanse til personer:

Referanse til nettsted: